

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

Архитектонски факултет

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ

Предмет: Реферат о урађеној докторској дисертацији кандидаткиње мр Иване Р. Лукић

Одлуком Наставно-научног већа Факултета бр. 01-525/2-3.2 од 16.05.2016. године, именовани смо за чланове Комисије за преглед, оцену и одбрану докторске дисертације кандидаткиње мр Иване Лукић, дипл. инж. арх., под насловом

ЕСТЕТСКИ КРИТЕРИЈУМИ И РЕГУЛАТИВА У ОБЛИКОВАЊУ УРБАНОГ ПЕЈЗАЖА: ПРИМЕР БЕОГРАДА

После прегледа достављене Дисертације и других пратећих материјала и разговора са Кандидаткињом, Комисија је сачинила следећи

РЕФЕРАТ

1. УВОД

1.1. Хронологија одобравања и израде дисертације

Школске 2007. године кандидаткиња је одбранила магистаску тезу на Архитектонском факултету у Београду и стекла диплому магистра техничких наука у основној области архитектура и урбанизам.

На основу члана 98. Статута Архитектонског факултета у Београду (“Сл. билтен Факултета”, бр. 80/80 и 84/10), а у складу са Одлуком Већа докторских студија Архитектонског факултета у Београду од 28. 03. 2012. године, Наставно научно веће Факултета је, на седници одржаној дана 09.04.2012. године, донело одлуку број 01-438/2-5.5. којом је образована Комисија за оцену испуњености услова кандидаткиње мр Иване Лукић, дипл. инж. арх. и теме докторске дисертације, под насловом „Естетски критеријуми и регулатива у обликовању урбаног пејзажа: пример Београда“, у саставу:

- др Владан Ђокић, ментор
редовни професор Архитектонског факултета Универзитета у Београду
- др Владимир Мако,
редовни професор Архитектонског факултета Универзитета у Београду
- др Нада Лазаревић Бајец,
редовни професор Архитектонског факултета Универзитета у Београду
- др Ружица Богдановић,
редовни професор Универзитета Унион "Никола Тесла", одсек Архитектура

На основу члана 32 (с2) Закона о високом образовању ("Сл. Гласник РС", бр 76/05, бр 100/07-аутентично тумачење, бр 97/08 и бр 44/10), а у вези са чланом 162. Статута Архитектонског факултета у Београду ("Сл. билтен АФ", бр. 80/80, 84/10 и 89/12) и сагласности Већа научних области грађевинско-урбанистичких наука Универзитета у Београду од 19. 06. 2012. године, одлука бр. 06-18977/23-12, Наставно научно веће Факултета је, на седници одржаној 25. 06. 2012. године, донело одлуку број 01-827/2-5.5. да се мр Ивани Лукић, дипл. инж. арх., одобрава рад на теми докторске дисертације, под насловом **„Естетски критеријуми и регулатива у обликовању урбаног пејзажа: пример Београда“** и да се за ментора именује проф. др Владан Ђокић, редовни професор Архитектонског факултета Универзитета у Београду.

Завршену докторску дисертацију кандидаткиња, уз сагласност ментора, предаје на Веће докторских студија 06. 05.2016. године.

На основу члана 32 (с2) Закона о високом образовању („Сл. гласник РС“, бр. 76/05, 100/07 – аутентично тумачење, 97/08, 44/10 и 93/12, 89/13, 99/14 и 45/15 - аутентично тумачење и 68/15), а у вези са чланом 38. Статута Архитектонског факултета у Београду ("Сл. билтен Факултета", бр. 105/15 - пречишћен текст), и Одлуке Већа докторских студија Факултета од 09. 05. 2016. године, Наставно-научно веће Факултета је, на седници одржаној дана 16. 05. 2016. године, донело одлуку број 01-525/2-3.2 да се образује Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације кандидаткиње мр Иване Лукић под насловом **„Естетски критеријуми и регулатива у обликовању урбаног пејзажа: пример Београда“** у саставу:

- др Владан Ђокић, ментор
редовни професор Архитектонског факултета Универзитета у Београду
- др Владимир Мако,
редовни професор Архитектонског факултета Универзитета у Београду
- др Ружица Богдановић,
редовни професор Универзитета Унион "Никола Тесла", одсек Архитектура

1.2. Научна област дисертације

Докторска дисертација припада научној области *Архитектура и урбанизам*, за коју је Факултет матичан.

Списак радова који квалификују проф. др Владана Ђокића за ментора докторске дисертације су:

1. G. Mickovski, V. Djokic, „Okružni ured za osiguranje radnika u Skopju arhitekta Drage Iblera, 1934,“ *Prostor*, Vol. 23, No. 1 (49), pp. 82-95, 2015. ISSN 1330-0652 (Print), ISSN 1333-9117 (Online).
2. P. Bojanić, V. Djokić, „La Philosophia Architettonica,“ *Rivista di estetica*, LabOnt, Rosenberg & Sellier Editori, Torino, Vol. 55, n. 1, pp. 81-88, 2015. ISBN: 9788878853744.
3. S. Marošan, D. Milićević, V. Djokić, M. Šoškić, „Value Framework for Evaluation of Land Banks/Funds,“ *Geodetski vestnik*, Vol. 58 (3), p.568-577, 2014. ISSN 0351-0271.
4. Z. Gospavić, J. Gučević, O. Vasović, V. Djokić, „Mortgage market in the Republic of Serbia: Present situation and prospects,“ *Geodetski vestnik*, Vol. 57 (1), pp. 85-96, 2011. ISSN 0351-0271.
5. P. Bojanić, V. Djokić, „L'institution revolutionnaire”. О ‘prevratu’, nasilju in instituciji pri Gillesu Deleuzu,“ *Filozofski vestnik* 1, pp. 223-234, 2011. ISSN 0353-4510.

1.3.Биографски подаци о кандидату

Ивана Р. Лукић је рођена у Новој Вароши 1976. године, где је завршила основну школу и гимназију. Дипломирала је на Архитектонском факултету у Београду 2000. године на тему "Заштита и ревитализација са проширеном функцијом етно села Штиткова" (ментор: проф. А. Радојевић) са оценом 10 и просечном оценом у току студија 8,72. Последиломске магистарске студије из области 'Урбанистичког и просторног планирања и урбанистичког пројектовања' уписала је 2000. године на истом факултету и положила све испите са просечном оценом 9,75. Одбранила је магистарску тезу 2007. године под називом "Истраживање утицаја типова урбаних матрица планских градова 20. века на визуелне ефекте градског амбијента" (ментор: проф. В.Ђокић).

У два наврата је била ангажована као демонстратор на Архитектонском факултету у Београду, на предмету Архитектонско цртање (школска 1997./98. и 2000./01. год.) а затим и у другим статусима - као лице обдарено за научно-истраживачки и уметнички рад, као волонтер и под уговором (школска 2001./02. и 2002./03. год.). Од 2003.-2015. године била је запослена на Архитектонском факултету у Београду. У првом изборном периоду, од 2003. године, радила је као асистент-приправник на Катедри за Визуелне комуникације и предмету Архитектонско цртање. У другом, од 2008. године, била је асистент на Департману за архитектуру и предметима Кабинета за Визуелне комуникације 341 - Архитектонско цртање, Визуелна истраживања, Архитектонска графика, Трансформација графичке форме, 3Д Визуелне комуникације-Архитектонска графика, Урбане минијатуре (Основне академске студије) и Портфолио (Дипломске академске студије).

Била је руководилац студентске радионице у оквиру предмета Кабинета за Визуелне комуникације, одржала неколико гостујућих предавања на другим предметима на Архитектонском факултету у Београду, организовала поставке и руководила студентским изложбама. Урадила је неколико нереализованих и реализованих ауторских и коауторских архитектонских пројеката као и учествовала на групним изложбама. Од 2009. године објављује ауторске и коауторске радове у стручним и научним часописима и

учествује на међународним и домаћим стручним и научним скуповима. Примарне области истраживања и интересовања су јој - Визуелне комуникације и архитектонска графика, Естетско/визуелни аспект урбаног простора.

2. ОПИС ДИСЕРТАЦИЈЕ

2.1.Садржај дисертације

Докторска дисертација кандидаткиње мр Иване Лукић изложена је на 331 страници. У делу који претходи нумерисаном делу рада дати су: насловне стране на српском и енглеском језику, резиме на српском и енглеском језику, захвалница, садржај, попис дијаграма и табела, и попис и извори илустрација. Основни текст дисертације, са 12 дијаграма и 5 табела, дат је на 275 страница. Иза основног текста следе напомене, списак коришћене литературе и извора, илустрације (45 илустрација), биографија кандидата и изјаве. Докторска дисертација има три дела: Увод, Приказ и интерпретацију резултата истраживања, и Закључак. Средишњи, главни део рада је подељен на 4 главе и 16 поглавља (од којих су нека даље подељена на 23 секције). Сви ови сегменти су прегледно систематизованих у следећем садржају:

САДРЖАЈ:

УВОД..... [01]

Оквир истраживања [01]

Проблем и предмет истраживања [02]

Кључни појмови и дефиниције [05]

Хипотеза истраживања [07]

Циљеви и задаци истраживања [08]

Приказ методологије [08]

Очекивани резултати истраживања [13]

Оправданост истраживања [14]

Структура рада [15]

Глава I

1. УРБАНА ЕСТЕТИКА..... [19]

1.1. Појам урбане естетике [19]

1.2. Појам естетског квалитета [24]

1.2.1. Парадигме о естетском квалитету – објективизам и субјективизам [26]

1.2.2. Естетске особине [28]

1.2.2.1. Естетске базичне особине урбаног пејзажа [30]

- 1.3. Естетски доживљај [34]**
- 1.4. Естетски принципи [37]**
  - 1.4.1. Традиционални естетски принципи [38]
  - 1.4.2. Савремени естетски принципи [41]
- 1.5. Естетски критеријуми [46]**
  - 1.5.1. Савремени естетски принципи → Естетски критеријуми [48]
  - 1.5.2. Пешачке активности и кретање → Естетски критеријуми [53]
  - 1.5.3. Друштвене и културне одреднице → Естетски критеријуми [58]
  - 1.5.4. Сумирање критеријума [64]

Глава II

2. ЕСТЕТСКА АНАЛИЗА УРБАНОГ ПЕЈЗАЖА.....[66]

- 2.1. Урбани пејзаж [66]**
  - 2.1.1. Појам урбаног пејзажа [66]
  - 2.1.2. Макро целине урбаног пејзажа [69]
  - 2.1.3. Интегрални нивои урбаног пејзажа [72]
- 2.2. Врсте естетских анализа [77]**
  - 2.2.1. Квантитативне естетске анализе [78]
  - 2.2.2. Квалитативне естетске анализе [85]
- 2.3. Естетска анализа у иностраној урбанистичкој пракси [95]**
  - 2.3.1.Макро целине урбаног пејзажа [97]
    - 2.3.1.1. Урбане матрице [99]
    - 2.3.1.2. Урбане панораме/силуете [100]
  - 2.3.2. Интегрални нивои урбаног пејзажа [103]
    - 2.3.2.1. Природни пејзаж [103]
    - 2.3.2.2. Физичка урбана структура [104]
    - 2.3.2.3. Друштвени/културни простор [107]
    - 2.3.2.4. Урбани амбијенти [109]
- 2.4. Естетски аспекти анализа у урбанистичкој пракси Београда [110]**
  - 2.4.1.Макро целине урбаног пејзажа [111]
    - 2.4.1.1. Урбане матрице [111]
    - 2.4.1.2. Урбане панораме/силуете [113]
  - 2.4.2. Интегрални нивои урбаног пејзажа [119]
    - 2.4.2.1. Природни пејзаж [119]
    - 2.4.2.2. Физичка урбана структура [128]
    - 2.4.2.3. Друштвени/културни простор [140]
    - 2.4.2.4. Урбани амбијенти [147]

Глава III

3. РЕГУЛАТИВА У ОБЛИКОВАЊУ УРБАНОГ ПЕЈЗАЖА.....[149]

3.1.Естетски аспект иностране урбанистичке праксе [150]

3.1.1.Естетска регулација [150]

3.1.2.Естетска контрола [160]

3.1.3.Примери везе иностране естетске анализе и регулативе [167]

3.2.Естетски аспект урбанистичке праксе Београда [186]

3.2.1.Урбани пејзаж и урбано планирање Београда [186]

3.2.2.Плански документи [193]

3.2.3.Правна регулатива (легислатива) [222]

Глава IV

4. РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА..... [228]

4.1.Врсте естетских анализа - веза са просторним обухватом и са конкретном темом (проблематиком) анализе [228]

4.2.Методологија естетских анализа урбаног пејзажа (за потребе регулације) [235]

4.3.Врсте естетске регулативе [241]

4.4.Веза естетских анализа и регулативе [247]

4.5.Естетски критеријуми имплементирани у регулативу [253]

ЗАКЉУЧЦИ.....[262]

Потврда или оспоравање хипотеза [262]

Оствареност циљева и задатака [266]

Могућности практичне примене резултата истраживања [270]

Могући правци даљих истраживања [273]

Напомене уз текст [276]

Библиографија [292]

Илустрације [307]

Биографија аутора [331]

Изјава о ауторству

Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада

Изјава о коришћењу

2.2.Кратак приказ појединачних поглавља

Планирану структуру рада чине следеће основне целине: Увод, Средишњи део (приказ и интерпретација резултата истраживања) и Закључак.

У 'Уводу' се објашњава оквир истраживања, проблем и предмет рада са дефинисаном области истраживања, дају се кључни појмови и њихове дефиниције, затим објашњава хипотеза од које се полази у истраживању, постављају циљеви и задаци, објашњавају принципи и логика размишљања, методе истраживања, приказују очекивани резултати као и оправданост истраживања. Такође, укратко је дата структура целог рада са прегледом свих глава.

Средишњи део се састоји из четири главе.

Глава 1. – Представља **теоријску поставку** области урбане естетике, као релевантног оквира за цело истраживање. У **првом поглављу** је објашњен појам урбане естетике кроз преглед њеног развоја као дисциплине и сумирањем ставова различитих аутора. У **другом поглављу** се појам естетског квалитета, односно естетске вредности, разматра од опште дефиниције до одређења у контексту урбаног окружења. Он се дефинише и кроз две опозитне парадигме – објективизам и субјективизам а разматрају се и естетске особине које утичу на естетски квалитет, посебно неевалуативне или базичне особине, које чине објективне компоненте евалуативних естетских особина. **Треће поглавље** је посвећено појму естетског доживљаја који се објашњава кроз перцептивни, когнитивни, афективни и вредносни аспект. У **четвртном поглављу** о естетским принципима, као доследним ставовима о начинима остваривања естетског квалитета урбаних пејзажа, сумирају се традиционални и савремени, који замењују или надограђују традиционалне у савременом урбаном окружењу. У **петом поглављу** су објашњени објективни естетски критеријуми као објективни параметри за процену примене конкретних естетских принципа и даље систематизовани. Могу да потичу од савремених естетских принципа, а и од принципа који су у вези са пешачким активностима и кретањем као и друштвено-културним одредницама. На крају се из свих претходних критеријума сумирају они који су значајни за регулативу.

Глава 2. – Посвећена **естетским анализама урбаног пејзажа**, она чини једну од две основне целине које се истражују унутар урбанистичке праксе. У **првом поглављу** се прво истражује појам урбаног пејзажа, заједно са његовим синонимима и сродним појмовима пејзажа и културног пејзажа. Разматрају се просторни нивои урбаног пејзажа у односу на које ће се посматрати примери - почиње се са макро целинама, које се темеље на карактеристичним урбаним матрицама и одликују дефинисаним урбаним панорамама/силуетама, а затим се прелази на интегралне нивое урбаног пејзажа и дефинишу природни пејзаж, физичка (урбана) структура, друштвено/културни простор и урбани амбијенти. **Друго поглавље** је посвећено приказу естетских анализа кроз поделу према начину прикупљања података – на квантитативне, које обухватају анализу оријентисану ка атрибутима урбаног пејзажа и естетским преференцама, анализу преференције места, метод процене сценске лепоте, анализу значења и анализу садржаја, и квалитативне, у које спадају визуелна, семиотичко/семиолошка, феноменолошка, критичко естетска анализа и експертско-дизајнерски приступ. После овог, више теоријског дела о анализама, у **трећем поглављу** се истражују конкретни примери иностране естетске анализе и то у односу на просторни обухват. Прво се обрађује макро целина урбаног

пејзажа и унутар ње урбане матрице и урбане панораме/силуете. Затим следе интегрални нивои – природни пејзаж, физичка урбана структура, друштвено/културни простор и урбани амбијенти. У **четвртном поглављу** је истраживан естетски аспект анализа из урбанистичке праксе Београда који је презентован по истом принципу као и инострани али много детаљније.

Глава 3. – Друга битна целина из праксе која се истражује је **регулатива у обликовању урбаног пејзажа**. У **првом поглављу** је разматран естетски аспект иностране урбанистичке праксе. У склопу естетске регулације анализирана су три сегмента – зонирање, висинска регулација и регулација коридора погледа, који се истичу због изражајних и упечатљивих естетских ефеката који су последице њихове примене у урбаном пејзажу. Затим је истражена естетска контрола, као процес примене регулативе у пракси, у оквиру које су документоване 'Препоруке за дизајн', на којима се базира главни инструмент естетске контроле – 'Преглед (оцена) дизајна', са својим варијететима у америчкој пракси као и европским земљама. На крају овог поглавља је сматрано за врло битно обрадити везу естетске анализе и естетске регулативе кроз неколико конкретних примера – Љубљане, Прага и тематски звучног пејзажа. У сваком примеру истражена је и методологија имплементације естетских критеријума у регулативу. Даље, у **другом поглављу** је истражен естетски аспект урбанистичке праксе Београда. Описано је тренутно стање урбаног пејзажа Београда и објашњена ситуација његове праксе планирања а затим су детаљно анализирани релевантни плански документи и правна регулатива, тј. легислатива (закони, правилници и одлуке).

Глава 4. – је кључна, синтетна целина која представља поенту рада и **предентује резултате** кључних питања истраживања. Може се рећи и да је у њој остварена веза између две претходне, основне целине (глава 2 и 3). Свако поглавље садржи резултате везано за обе праксе (инострану и београдску) у погледу одређене (насловне) тематике, са акцентом на идентификовању слабости и недостатака београдске праксе и похвалу евентуалних добрих примера. А потом је свако поглавље закључено смерницама из иностраних примера које могу да служе за унапређење наше праксе. У **првом поглављу** су разматране врсте анализа, кроз везу са просторним обухватом и конкретном проблематиком анализе. **Друго поглавље** сумира методологију естетских анализа. **Треће поглавље** се бави закључцима везаним за врсте естетске регулативе. **Четврто поглавље** синтетизује информације и излаже кључне резултате везане за начин иницирања израде анализа, постојање/непостојање дефинисане везе естетских анализа и регулативе, односно методологије имплементације резултата у регулативу (шире посматрано) и имплементације естетских критеријума (уже). На крају, **пето поглавље** сумира естетске критеријуме који су уграђени у регулативу Београда (прво се дошло до оних који су коришћени а затим су предложени они који би могли да буду коришћени).

У **закључним разматрањима** је сумирано да ли је потврђена или оспорена хипотеза, која је постављена на почетку истраживања, и то кроз четири одреднице битне за београдску праксу – методологију естетске анализе, методологију имплементације резултата (естетских критеријума) у регулативу, меру примене естетске анализе и меру постојања естетског аспекта у регулативи. Затим је разматрана оствареност раније постављених циљева и задатака истраживања, провером сваког понаособ. Анализирана је могућност практичне примене резултата – кроз ситуацију 'идеалне' примене али и

конкретног навођења неких од реалних опција. На крају, истраживање се завршава предлагањем праваца даљих истраживања.

3. ОЦЕНА ДИСЕРТАЦИЈЕ

3.1. Савременост и оригиналност

Изабрана тема истраживања је савремена узимајући у обзир значај тематике урбане естетике, све више визуелне критеријуме корисника урбаних простора као и растући императив естетике и визуелности у њему. Постизање естетског квалитета града је благотворно и неопходно за добробит и појединаца и савременог друштва јер инспирише понос, утиче на стварање осећаја идентитета и припадности друштву које је под великим утицајем савремених, динамичних урбаних токова. У доба данашње велике конкуренције међу градовима који се боре за своју препознатљивост и што бољу позицију на глобалној сцени, креативне силе овог друштва налазе покретачку снагу, између осталог, и у естетском домену људских потреба, што утиче позитивно на раст туризма, економије, подстиче многе промене и сл.

Генерално, у целокупној доступној литератури, естетско-визуелна тематика је ређе обрађивана у односу на остале аспекте урбаног окружења. Уже, у нашој научној и стручној литератури сегмент естетике – урбана естетика, као термин и као научна дисциплина, није до сада обрађивана тако да је велики део оригиналности и научне оправданости овог рада управо у наглашавању њеног значаја, у акцентовању примене њених принципа и критеријума у регулативи обликовања урбаног пејзажа и отварању нових истраживачких питања што води ка надограђивању знања у овој области. Значајан допунски интердисциплинарни друштвено-културно-просторни дискурс разматрања урбане естетике омогућава холистички одговор на главну проблематику истраживања. Овакав приступ подиже урбану естетику на један виши ступањ од уобичајеног.

Тематика урбане регулативе у домаћој литератури није до сада обрађивана на начин као у дисертацији, тачније кроз естетски дискурс, што додатно доприноси оригиналности. То се односи и на изабрани пример града Београда - овај рад је прво озбиљно истраживање естетског аспекта његове регулативе и анализа које јој претходе, кроз детаљно испитивање релевантних чињеница као и могућности за унапређење, које су подстакнуте приказаним иностраним примерима добре праксе естетских анализа, регулативе и њихове везе, чиме се још једном потврђује актуелност. Такође, ова дисертација може бити од помоћи сличним будућим истраживањима, јер предочава методологију за истраживање и примену естетских одредница у оквиру савремене регулативе.

3.2. Осврт на референтну и коришћену литературу

Кандидаткиња је у оквиру докторске дисертације користила као примарну обимну литературу из области урбане естетике (и естетике окружења чији је урбана естетика сегмент), урбаног планирања – естетских анализа и естетске регулативе, урбаног дизајна, затим извора из праксе планирања Београда – планских докумената и легислативе, као и одређених иностраних градова чија се добра пракса користи као инспирација за предлоге унапређења естетског аспекта урбанистичких анализа и регулативе Београда. Такође, допунски анализира и литературу везану за социо-културни аспект урбаног пејзажа,

његово значење и симболику, затим из области урбане перцепције/психологије опажања, а све са циљем широког обухвата и разумевања комплексне области урбане естетике.

Избор, обим и квалитет библиографских јединица указује на то да је кандидаткиња упозната са кључним теоријским поставкама и резултатима, са релевантним примерима у области коју истражује, као и да на одговарајући начин користи изворе за аргументацију својих ставова. Заснована на изузетно широком и сложеном референтном оквиру, дисертација се позива на укупно 197 библиографских јединица.

Најзначајнија литература и извори могу се поделити на неколико области, сходно предмету истраживања и у односу на кључне целине рада:

Естетика окружења / Урбана естетика

-Berleant Arnold, Carlson Allen (ed.): *The Aesthetics of Human Environment*, Broadview Press, Toronto, 2007.

-Goldman Alan H.: *Aesthetic Value*, Westview Press, Boulder, CO., 1995.

-Xiangzhan Cheng: *Urban Image and Urban Aesthetics – Urban Aesthetics in Cross-Cultural Perspective*, Journal of Faculty of Letters Cilt, Vol.25, No.2 (2008), pp.59-71.

-Mako Vladimir: *Aesthetics and Urban Transformations*, in Proceedings, 5th International Scientific Conference "Architecture, Civil Engineering – Modernity", Varna Free University, Faculty of Architecture, Varna, 2011, pp. 22-25.

-Nasar Jack L. (ed.): *Environmental Aesthetics: Theory, Research and Application*, Cambridge University Press, Cambridge, 1988a.

-Porteous Douglas J.: *Environmental aesthetics – Ideas, politics and planning*, Routledge, Great Britain, 1996.

Естетска анализа урбаног пејзажа

Врсте естетских анализа

-Daniel C. Terry: *Whither scenic beauty? Visual landscape quality assessment in the 21st century*, Landscape and Urban Planning, No.54 (2001), p.268.

-Olascoaga Jose Fernando: *Development of a new approach for appraising the aesthetic quality of cities* (doctoral dissertation), Tech University, Texas, 2003.

-Forsyth Ann, Crewe Katherine: *Research in Environmental Design: Definitions and Limits*, Journal of Architectural and Planning Research, Vol.23, No.2 (2006), p.162.

Естетска анализа у иностраној урбанистичкој пракси

-Galindo Paz, Hidalgo Carmen: *Aesthetic preferences and the attribution of meaning: Environmental categorization processes in the evaluation of urban scenes*, International Journal of Psychology, Vol.40, No.1 (2005), pp.19-26.

-Dimitrovska Andrews Kaliopa: *City urban design in a free market economy: The case of Ljubljana*, Slovenia, Spatium, No.8 (2002), pp.31-36.

-Dimitrovska Andrews Kaliopa, Mihelič Breda, Stanič Ivan: *The post-socialist urban restructuring of Ljubljana: Strengthening identity*, in Stanilov Kiril (ed.) *The Post-Socialist City. Urban Form and Space Transformations in Central and Eastern Europe after Socialism*, Springer, Dordrecht, 2007. pp. 427-445.

-Yang Wei, Kang Jian: *Soundscape and Sound Preferences in Urban Squares: A Case Study in Sheffield*, Journal of Urban Design, Vol. 10. No. 1(2005), pp. 61–80.

-Prague: *Study of High-rise buildings* (atelier CASUA), 2007.

-Stamps Arthur III, Nasar Jack L., Hanyu Kazunori: *Using Pre-construction Validation to Regulate Urban Skylines*, Journal of the American Planning Association, Vol.71, No.1 (winter 2005), pp.73-91.

Естетски аспект анализа у урбанистичкој пракси Београда

-Ђорђевић-Цигановић Јованка, Михаљевић Вера: *Поглед на Београд са висине* (приређен текст о 'Студији високих објеката у Београду'), Магазин ИНФО, No.33 (2011), стр.8-47.

-Тилингер Александра, Лалић Иван: *Студија београдског приобаља – прва фаза* (приређен текст), Магазин ИНФО, No.18 (2007), стр.3-25.

-Живковић Јелена, Радосављевић Урош, Бобић Александар, Ђукановић Зоран, Лаловић Ксенија, Јевтић Мирослава: *Истраживање потенцијала за унапређење и ревитализацију отворених јавних простора на примеру подручја Сремске улице у Београду*, Зборник радова - Научно стручни скуп: Реконструкција и ревитализација града, Друштво урбаниста Београда, Београд, 2006., стр. 435-444.

-Миловановић Марија, Ђокић Јасмина: *Просторно-програмска провера подручја Аде Хује* (приређен текст), Магазин ИНФО, No.16 (2006), стр.3-19.

-ЈП Урбанистички завод Београда: *Програм за израду урбанистичког плана подручје Аде Хује*, Београд, 2007.

-Богдановић Ружица, Гајић Ранка, Златановић Весна: *Стручно критичка анализа досадашњих урбанистичких решења за подручје Савског амфитеатра*, Друштво урбаниста Београда, Београд, 2007.

-ЈП Урбанистички завод Београда: *Студија јавних простора Београда за потребе урбанистичког планирања – 1. фаза – Анализа јавних простора Старог града*, Београд, 2009.

Регулатива у обликовању урбаног пејзажа

Естетски аспект иностране урбанистичке праксе

-Brown A. Lex: *A Review of Progress in Soundscapes and an Approach to Soundscape Planning*, International Journal of Acoustics and Vibration, Vol. 17, No. 2 (2012), pp. 73-81.

-Delafons John: *Aesthetic Control: A Report on Methods Used in the USA to Control the Design of Buildings*, IURD Monograph Series (Monograph 41), Institute of Urban and Regional Development, UC Berkeley, 1990.

-Zacharias John: *Preferences for view corridors through the urban environment*, Landscape and Urban Planning, No.43 (1999), pp.217-225.

-Case Scheer Brenda: *The debate on design review*, in Carmona Matthew, Tiesdell Steve (ed.): *Urban Design Reader*, Architectural Press, Oxford, Burlington, 2007., pp. 344-351.

-Punter John: *Regulation and Control*, in Knox Paul, Ozolins Peter (ed.): *Design Professionals and the Built Environment – An Introduction*, John Wiley & Sons, Ltd., Chichester, UK., 2000., pp.295-306.

-Stamps Arthur Earl: *Psychology and the aesthetics of the built environment*, Kluwer Academic Publishers, Norwell, 2000.

-IPR Praha: *Strategic plan for Prague - Update 2008*.

Естетски аспект урбанистичке праксе Београда

-Службени гласник РС, бр. 72/2009, 81/2009 - испр., 64/2010 – одлука УС, 24/2011, 121/2012, 42/2013 - одлука УС, 50/2013 - одлука УС, 98/2013 - одлука УС, 132/2014 и 145/2014: *Закон о планирању и изградњи*

- Службени гласник РС, бр.31/10, 69/10, 16/11: *Правилник о садржини, начину и поступку израде планских докумената*
- Службени лист града Београда, бр.27/03: *Генерални план Београда 2021*
- Службени лист града Београда, бр.11/16: *Генерални урбанистички план Београда*
- Службени лист града Београда, бр.20/16: *План генералне регулације грађевинског подручја седишта јединице локалне самоуправе – град Београд (целине I-XIX)*
- Службени лист града Београда бр.67/13: *План генералне регулације мреже пијаца на простору генералног плана Београда*
- Стратегија развоја града Београда – Циљеви, концепција и стратешки приоритети одрживог развоја*, Дирекција за урбанизам и Плаго центар, Београд, 2011.

Социо-културни аспект урбаног пејзажа

- Greenbie V. Barrie: *The landscape of social symbols*, in Nasar Jack L. (ed.): *Environmental Aesthetics: Theory, Research and Application*, Cambridge University Press, Cambridge, 1988., p.73.
- Madanipou Ali: *Design of urban space: an inquiry into a socio-spatial process*, Wiley, 1996.
- Temelova Janá, Novák Jakub: *Daily street life in the inner city of Prague under transformation: the visual experience of socio-spatial differentiation and temporal rhythms*, *Visual Studies*, Vol.26, No.3 (2011), pp.213-228.

3.3. Опис и адекватност примењених научних метода

Општи теоријско-методолошки приступ одговара проблему, предмету и циљевима истраживања, затим комплексности саме области урбане естетике кроз коју се естетска компонента урбаног пејзажа широко тумачи као и интердисциплинарном карактеру истраживања релација у склопу планирања града. Идући од почетка ка крају дисертације, методологија је следећа:

Глава 1 - Теоријска основа области урбане естетике је настала *прикупљањем, анализом и интерпретацијом* опсежне литературе (књиге, научни радови). У оквиру систематизације ставова различитих аутора о појму 'урбане естетике' *методом синтезе* се дошло до меродавне дефиниције за ово истраживање. *Анализом* савремених урбаних дешавања и трансформација, дефинисани су и систематизовани савремени естетски принципи, који су описани (*дескриптивни метод*) и *интерпретирани*. Затим је постављена основна теоријска концепција *методом синтезе*. Потом су *методом анализе* из сваког дефинисаног принципа екстраховани естетски критеријуми, а даље је, *методом синтезе* смањен њихов број за потребе регулације и дизајна.

Глава 2 - Део о естетским анализама почиње дефинисањем појма 'урбани пејзаж', његових синонима и сродних појмова на основу *анализе* литературе. Затим су дефинисани и класификовани просторни обухвати такође на основу *анализе* литературе и *интерпретације*. Даље су сумиране врсте анализа које је могуће користити у истраживањима у оквиру урбане естетике и свака је применом *дескриптивне методе* описана и *објашњена*. На крају обе групације врста анализа *синтезом* се дошло до њихових позитивних и негативних одредница. *Компаративни метод* је коришћен при упоредном приказу општих карактеристика ове две врсте анализа. Затим следи избор и приказ урађених анализа (прво иностраних па онда из Београда) који је извршен након врло детаљне и дуготрајне *анализе* праксе великог броја градова и доступне литературе и

извора. Сваки пример *описан и анализиран* по питањима методологије, помињања естетских одредница, издефинисаних естетских критеријума и осталих добијених резултата (за београдске примере детаљније у односу на иностране).

Глава 3 - Део о естетској регулативи почиње *анализом* регулативе и контроле из иностранства – систематизоване су врсте и извршена је *интерпретација* сегмената регулативе у контексту урбане естетике. Они су детаљно *објашњени*. Затим су наведени конкретни примери веза алализа и регулативе из неколико градова, до којих се дошло *анализом* великог броја примера а селекцијом на основу неколико критеријума. У оквиру естетског аспекта урбанистичке праксе Београда, на почетку је извршен *опис* постојећег стања урбаног пејзажа Београда, затим *тумачење* и *критичка анализа* стања урбаног планирања и његове примене а потом су примери докумената представљени *дескрипцијом* и *анализирањем* по питању имплементације критеријума, примењене методологије и сл.

Глава 4 - У сегменту са резултатима често је коришћена *синтеза* (при сумирању постојећег стања и доношењу закључака у оквиру сваке појединачне од пет разматраних тема (проблематика)), *компарација* (код упоредног приказа неких бројчаних сумирања за обе праксе – инострану и домаћу) и *критичка анализа* (код неких закључака у оквиру појединачних тема).

У оквиру **закључних разматрања**, при потврди/оспорувању хипотезе и разматрању сваког од четири њена чиниоца коришћени су *синтеза* као и *критички став* аутора при изношењу закључака. *Синтеза* је коришћена и за проверу остварености циљева и задатака. *Критичком анализом и проценом* друштвено/политичко/економских услова у Београду дошло се до става о могућностима практичне примене резултата истраживања. *Синтеза* података из целокупног истраживања и *интерпретација* резултата довели су до дефинисања могућих праваца даљих истраживања.

3.4. Применљивост остварених резултата

Ово истраживање биће драгоцено у примени у пракси планирања Београда. Намера је да буде корисно онима који носе главну одговорност у обликовању урбаног пејзажа. Помоћиће, пре свега, стручњацима из примарних области истраживања - планерима, урбаним дизајнерима и архитектама, доносиоцима одлука, у њиховом разумевању и процени естетског квалитета урбаног окружења као и могућностима његовог унапређења кроз планску и законску контролу. Пошто дисертација представља везу између теорије и праксе на пољу урбаног планирања, урбаног дизајна и естетике, њена практична примена биће у развоју и унапређењу постојеће регулативе, обогаћивањем адекватним естетским сегментом који се успешно примењује у иностраним градовима а којим се може постићи естетски и визуелно конкурентан урбани пејзаж као целина која је израз једне повезујуће теме, односно координисаног приступа.

Широкој примени посебно доприноси чињеница да је резултате истраживања могуће применити интегрално или фрагментарно. *Идеална практична примена* резултата овог истраживања, у *интегралном смислу*, била би инклузија дефинисаних смерница у наш планерски систем, који би требао да обезбеди услове за стварање естетски квалитетног урбаног пејзажа и подстицање доброг дизајна. За то је потребно јасно опредељење државе (града) на нивоу стратегије и њеног преношења даље кроз потребна документа по хијерархији. Мора се донети и одговарајућа законска регулатива да би се дао

оквир свим активностима на том пољу, праћена адекватним приручницима и публикацијама.

Резултати се могу користити *фрагментарно и конкретно* у:

- документима кроз која ће бити прописана методологија израде (естетских) анализа (стандардизација) као и методологија имплементације критеријума у регулативу - правилници, одлуке итд.,

-за разноврсне естетске анализе које је потребно спровести као претходнице за даља планска и дизајнерска деловања,

-за имплементацију естетских критеријума у регулативу (избор критеријума се може извршити из предложених у оквиру ове дисертације а у складу са конкретним локалним условима, и у комбинацији са оним који се истакну као битни из анализа које ће извршити),

-при активирању процеса естетске контроле примене регулативе,

-као полазна основа за измену легислативе из домена истраживања (одређени закони, уредбе и сл.) итд.

Ово истраживање представља допринос и теоријском корпусу знања о примени урбане естетике у планирању – за информисање стручне и научне јавности. Самим тим може служити као подстицај институцијама које се баве израдом анализа/студија, планова (институти, факултети,...), као оквир за будућа истраживања/активности и као база података о разним могућностима. Такође, може се користити и у едукативне сврхе у педагошком раду на високошколским институцијама - за упознавање са дисциплином урбане естетике у оквиру области урбаног планирања и дизајна.

3.5. Оцена достигнутих способности кандидата за самостални научни рад

У свом досадашњем истраживачком раду кандидаткиња је показала савесност и исцрпност у прикупљању грађе, претраживању литературе и повезивању пронађених података са претходно стеченим знањима из области истраживања, затим систематичност у обради релевантних информација и резултата као и способност логичког размишљања и закључивања. Претходна истраживања су у дисертацији тематски и теоријски продубљена.

Докторска дисертација указује да кандидаткиња влада истраживачким методама и теоријским знањима из области урбанистичке теорије и планирања, а такође и научне дисциплине урбане естетике, као окоснице приступа урбаном планирању и дизајну у оквиру овог рада. Уочене су способности кандидата да у комплексним процесима препозна и издвоји проблем, предмет и претпоставке истраживања, да у односу на њих систематизује и примени теоријске поставке, као и да у односу на њих одреди одговарајући истраживачки контекст и одабере адекватне истраживачке методе.

У теоријској елаборацији и аргументацији посебно су препознате способности кандидата да анализира и успоставља релације теоријских поставки из области урбане естетике, урбаног дизајна и планирања, са налазима, практичним резултатима и ефектима планирања и усмерава их ка извођењу општих и специфичних закључака од значаја за предмет истраживања.

На основу увида у целокупан рад изложен у докторској дисертацији, као и на основу претходно публикованих научно-истраживачких резултата, Комисија је уверена да кандидаткиња мр Ивана Лукић поседује неопходна знања и способности за успешан самостални научно-истраживачки рад у области урбанизма и на тај начин доприноси развоју савремене урбанистичке теорије и унапређењу праксе.

4. ОСТВАРЕНИ НАУЧНИ ДОПРИНОС

4.1. Приказ остварених научних доприноса

Комисија сматра да докторска дисертација кандидаткиње мр Иване Лукић доприноси развоју уже научне области урбанизам и просторно планирање.

Као основни допринос који предметно истраживање издваја од до сада ретких спроведених истраживања из ове области, представља увођење оригиналног приступа посматрања/анализирања урбане регулативе са аспекта естетских критеријума. Њим се повећава опсег знања и скала инструмената којима се проблеми локалне праксе по питању примене естетских одредница у регулативи могу боље сагледати и унапредити. Дисертација ће свакако утицати на подизање свести доносиоца одлука и научне/стручне јавности о значају и важности изучаване проблематике у оквиру савременог динамичног окружења.

Основни допринос предметне докторске дисертације унапређењу научне мисли у области урбаног планирања, дизајна и урбане естетике може се разложити на следеће научне доприносе:

- уобличење теоријске основе области урбане естетике која се може применити у урбанистичкој пракси и регулативи како би се добила што боља повратна реакција јавности,

- предлог методологије за примену начела урбане естетике и остваривање естетског квалитета, односно за истраживање естетског аспекта регулативе и анализа које јој претходе, а која се базира на савременом вишедимензионалном приступу у изучавању комплексних тема као што је ова,

- систематизација савремених естетских принципа који својом применом воде ка остваривању естетског квалитета урбаног пејзажа,

- успостављање базе објективних критеријума који се могу имплементирати у естетску регулативу,

- преглед, анализа и критичка оцена мере и начина (методологије) примене урбане естетике у продукцији урбаног пејзажа у Србији, конкретно у Београду, у регулативи и њеној припреми,

- предлог смерница за унапређење постојећег стања естетског аспекта регулативе у Београду и давање могућности операционализације знања – стављање у функцију теорије и добрих иностраних пракси у савремену београдску праксу урбаног планирања,

- преглед дефинисаних веза између естетских анализа и регулативе у оквиру успешних иностраних примера и у склопу тога идентификација, анализа и закључци

везани за методологију имплементације естетских критеријума, као резултата анализа, у регулативу,

-прилог разумевању концепта креативног процеса анализе, планирања и регулисања који води ка обликовању естетски квалитетног урбаног пејзажа.

4.2. Критичка анализа резултата истраживања

Изабрана тема рада је од великог значаја за савремену урбанистичку теорију и праксу, имајући у виду да на овај начин није истраживана. Са становишта урбане естетике, главни недостатак постојећег стања система планирања и уређења простора код нас је незадовољавајућа мера и начин спровођења прелиминарних естетских анализа као и имплементације естетских критеријума у регулативу а потом и њеног спровођења у пракси. Управо је значај дисертације и наведених научних доприноса у унапређењу научних знања која омогућавају сагледавање могућности и начина за побољшање оваквог стања.

Кандидаткиња сматра потребним извршити инеграцију савремених естетских принципа са принципима који потичу од пешачких активности/кретања и из социо-културног контекста, имајући у виду сложеност и различите аспекте урбане естетике као и данашње динамично урбано окружење. Ова теоријска концепција и на њој заснована методологија, базирана на синтези, сматра се битним доприносом и протеже од почетка до краја дисертације. Предложени оквир омогућава избор и примену или процену остварености естетских принципа и критеријума из поменуте три категорије при спровођењу естетских анализа, при имплементацији у регулативу итд. а у складу са конкретном локацијом, проблематиком и условима савременог тренутка. Студиозно систематизовани естетски принципи и из њих изведена база објективних естетских критеријума ће умногоме олакшати и унапредити будућу домаћу праксу из ове области. Изузетно се акцентује неопходност постојања дефинисаних процедура као и систематичности поступака. Значајан допринос истраживања су коначни резултати који фокусирају кључне теме кроз које се дефинишу смернице као флексибилна основа за конкретне будуће одлуке и развојне процесе, а не коначни предефинисани предлози који би водили ка статичној и ригидној регулацији. Сходно свему поменутом, може се рећи да дисертација повезује теоријски аспект урбане естетике са практичним аспектима планирања.

Уколико би се резултати истраживања применили у пракси планирања, садржајно и методолошки би унапредили његов естетски аспект, прибилижили праксу планирања Београда успешној пракси одређених иностраних градова а продукте планирања корисницима урбаног пејзажа да упоредо уживају у развијеној функционалности и естетици као нераздвојним аспектима истог раста/промене. Дисертација даје основу и сугерише даља истраживања овог сегмента планирања по питању односа регулативе и креативности, новог концепта естетске регулативе, њеног односа са другим областима итд.

4.3. Верификација научних dopриноса

Категорија M24:

1. **Lukić I.**: Influence of planning and civil initiative, as form of public intervention, on gentrification, -*SPATIUM International Review*, no.25, pp. 56-66, 2011 (ISSN 1450-569X), DOI: 10.2298/SPAT1125056L

Категорија M33:

1. Nenadović, Đ., Parežanin, V., **Lukić, I.**: Use of computer generated shadows in architectural presentations, -*Proceedings of the VII International Scientific Technical Conference, Contemporary Theory and Practice in Building Development*, Banja Luka, 2011, pp.305-316. (ISBN 978-99955-630-6-6)
2. Kovač, V., **Lukić, I.**, Parežanin, V.: Economic aspects of concept of New Urbanism, - *Proceedings of the III International Symposium for Students of Doctoral Studies in the Fields of Civil Engineering, Architecture and Environmental Protection*, PhiDAC 2011, Novi Sad, 2011, pp. 127-133. (ISBN 978-86-7892-336-4)
3. **Lukić, I.**, Nenadović, Đ., Kovač, V.: Visual aspect of night macro urban images, - *Proceedings of the International Scientific and Professional Symposium, Installation & Architecture 2011*, Belgrade, 2011, pp. 101-106. (ISBN 978-86-7924-058-3)
4. **Lukić, I.**, Nenadović, Đ., Kovač, V.: Innovation in Contemporary Urban Visual Communication, -*Proceedings of the International Conference, Innovation as a Function of Engineering Development IDE 2011*, Niš, 2011, pp.193-198. (ISBN 978-86-80295-98-5)
5. **Lukić, I.**: Daylight as a means for improving aesthetic quality of open urban spaces, - *Proceedings of the V International Conference, Balkan Light 2012*, Belgrade, 2012, pp.278-285. (ISBN 978-86-7466-438-4)
6. Parežanin, V., **Lukić, I.**, Nenadović, Đ.: City infrastructure – green markets of Belgrade, - *Proceedings of the International Scientific and Professional Symposium, Installation & Architecture 2012*, Belgrade, 2012, pp. 209-215. (ISBN 978-86-7924-086-6)
7. Kovač, V., **Lukić, I.**, Nenadović, Đ.: Architectural drawing as basis of utopian visions and ideological assumptions in architectural projects of the sixties and seventies of the 20th century, -*Proceedings of the International Scientific Conference and Exhibition, On Architecture*, Belgrade, 2013, pp.290-304. (ISBN 978-86-89111-04-0)
8. Kovač, V., **Lukić, I.**, Parežanin, V.: Analysis of discursive constituents of theoretical assumptions and critical practice on architectural work of the Army Headquarters building designed by architect Nikola Dobrović, - *Proceedings of the IV International Scientific and Professional Symposium, Installation & Architecture 2013*, Belgrade, 2013, pp. 270-276. (ISBN 978-86-7924-111-5)
9. **Lukić, I.**, Parežanin, V., Kovač, V.: Aesthetic experience of urban skylines, -*Proceedings of the IX International Scientific Technical Conference, Contemporary Theory and Practice in Building Development*, Banja Luka, 2013, pp.161-172. (ISBN 978-99955-630-8-0)

Категорија М34:

1. **Лукић, I.:** Relation between creativity and planned regulation in the process of shaping urban skyline, - *Book of Abstracts, International conference, Vizuality 2011 - Interactions of Creativity and Images*, Vilnius, 2011, p. 27.

Категорија М51:

1. **Лукић, И.:** Визуелни ефекти комбиноване урбане матрице Барселоне, - *Архитектура и урбанизам*, бр.24/25, стр. 73-86, 2009 (ISSN 0354-6055)

Категорија М52:

1. **Лукић, И.:** Могућности и ограничења ортогоналне урбане матрице Новог Београда са аспекта визуелних ефеката, - *Наука+пракса*, бр.13, стр. 57-60, 2010 (ISSN 1451-8341)
2. **Лукић, И.:** Визуелни аспект регулисања урбане силуете, - *Наука+пракса*, бр. 13, стр. 61-64, 2010 (ISSN 1451-8341)

Некатегорисани међународни научни часопис:

1. **Лукић, I.:** Relation between creativity and planned regulation in the process of shaping urban skyline, - *LIMES: Borderland studies*, vol. 4, no. 2, pp. 131-149, 2011 (ISSN 2029-7475 print / ISSN 2029-7483 online), DOI: 10.3846/20290187.2011.633245

5. ЗАКЉУЧАК И ПРЕДЛОГ

На основу прегледа и детаљне анализе докторске дисертације кандидаткиње мр Иване Лукић, дипл.инж.арх., Комисија констатује да је дисертација написана у складу са одабраном темом, и да су структура дисертације, проблем и предмет истраживања, примењени научни методи и научне хипотезе у складу са пријавом теме за коју је Универзитет у Београду дао сагласност. Дисертација у потпуности задовољава научне критеријуме, како у погледу квалитета и научне аргументације, тако и у погледу остварених резултата, научних доприноса и применљивости за будућа истраживања. Кроз израду дисертације, као и кроз објављене радове у међународним и домаћим периодичним публикацијама и зборницима међународних конференција, кандидат је показао способност за самосталан научно-истраживачки рад.

На основу свега претходно наведеног у Реферату, Комисија предлаже Научно-наставном већу Архитектонског факултета Универзитета у Београду да се докторска дисертација под називом **„Естетски критеријуми и регулатива у обликовању урбаног пејзажа: пример Београда“** кандидаткиње мр Иване Лукић, дипл. инж. арх., прихвати, изложи на увид јавности и упути на коначно усвајање Већу научних области грађевинско-урбанистичких наука Универзитета у Београду.

У Београду, јуна 2016. године

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ

Проф. др Владан Ђокић, редовни професор, ментор
Универзитет у Београду, Архитектонски факултет

Проф. др Владимир Мако, редовни професор
Универзитет у Београду, Архитектонски факултет

Проф. др Ружица Богдановић, редовни професор у пензији
Универзитет Унион – Никола Тесла, Београд
Факултет за грађевински менаџмент, одсек Архитектура